

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ
КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

**Гончаренко В.В., д.е.н., професор
Полтавський університет економіки і торгівлі**

У статті розкрито проблеми кредитування дрібних та середніх виробників сільськогосподарської продукції, запропоновано механізм створення сільських «позикових кіл» та перспективна модель національної системи аграрних кооперативних банків.

The article deals with the problem of crediting of small and medium-sized agricultural producers, the mechanism for the creation of rural "loan circles" and promising model of the national agricultural cooperative banks.

Постановка проблеми. Ефективність аграрного сектора економіки будь-якої країни значною мірою залежить від доступу сільськогосподарських товаровиробників до кредитних ресурсів. В Україні проблема кредитування дрібних та середніх виробників сільськогосподарської продукції, які виробляють понад 70% валової продукції сільського господарства, до сих пір не вирішена і залишається надзвичайно актуальною. Тому важливо розробити концептуальні підходи до створення ефективної системи фінансово-кредитного обслуговування вітчизняних сільгоспвиробників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва досліджували Алексійчук В. М., Дем'яненко М. Я., Лузан Ю. Я., Пантелеймоненко А.О., Пожар А.А., Саблук П.Т., Слав'юк Р.А. та деякі інші науковці. Більшість дослідників прийшли до висновку, що сучасна вітчизняна банківська система не задовольняє потреб села у кредитних ресурсах. Особливо це стосується дрібних товаровиробників - особистих підсобних господарств та фермерів. Комерційні банки не мають великого бажання працювати з аграрним сектором, про що свідчить незначна частка агрокредитів у кредитному портфелі більшості українських банків. При існуючому стані справ в сільськогосподарському виробництві, цей сектор не є привабливим для комерційних банків.

Постановка завдання. Метою даної статті є виявлення проблем кредитування дрібних та середніх виробників сільськогосподарської продукції та розробка концептуального механізму їх вирішення шляхом побудови перспективної моделі національної системи аграрних кооперативних банків.

У ході дослідження використано методи аналізу, синтезу та аналогій, зокрема при розробці системи «позикових кіл» та моделі національної системи аграрних кооперативних банків на основі зарубіжного досвіду функціонування подібних систем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складність з кредитуванням аграрного сектора національної економіки стала наслідком двох головних проблем. З одного боку, банки не хочуть кредитувати переважну більшість сільськогосподарських товаровиробників у зв'язку з тим, що останні не можуть надати достатніх гарантій повернення кредитних коштів. З іншого -

більшість селян не хочуть брати кредити в комерційних банках через досить високі процентні ставки та жорсткі умови кредитування. Тому частка аграрних кредитів у кредитних портфелях майже всіх вітчизняних комерційних банків є незначною.

Однак, світовий та історичний український досвід свідчать, що проблема гарантій повернення селянами отриманих кредитів може мати цікаве концептуальне вирішення. Традиційно вважається, що найбільш надійним видом забезпечення кредиту є застава. Кредитори не ризикують вкладати свої кошти у сільськогосподарське виробництво, бо те майно, що є у переважній більшості товаровиробників аграрного сектора, не має відповідної цінності з точки зору кредиторів. Але застава не є єдиним надійним видом забезпечення кредиту. Застава є найбільш ефективним засобом при індивідуальних кредитах. Світовий та історичний український досвід кооперативного кредитування села свідчать, що не менш надійним видом забезпечення кредиту може бути кругова порука при наданні кредиту під колективну солідарну майнову відповідальність багатьох людей, які добре знають один одного. На цій ідеї побудована райффайзенівська система кооперативного кредитування села, яка довела свою життєздатність та ефективність у багатьох країнах світу і у складних соціально-економічних та політичних умовах.

Досить перспективним в умовах України може бути кредитування дрібних сільськогосподарських товаровиробників за системою "позикових кіл". Суть цієї системи полягає в тому, що селяни формують "позикове коло", учасники якого добре знають один одного і готові нести солідарну майнову відповідальність перед кредиторами за отримані кредити. Так, об'єднані міцним зв'язком взаємної солідарної відповідальності дрібні селянські господарства, не маючи прийнятного кредиторами майна, стають сильною, достатньо платоспроможною одиницею, яка може забезпечити гарантії повернення кредиту на кілька ступенів вище, ніж система застави. Члени "позикового кола" несуть перед кредиторами матеріальну, а перед своїми товаришами ще й моральну відповідальність за своєчасне виконання взятих на себе в межах "кола" боргових зобов'язань. І якщо в одного або кількох членів "позикового кола" виникне проблема з поверненням кредиту - решта членів будуть змушені виконати за них взяті зобов'язання. Кругова порука в цьому випадку відіграє вагомое психологічне значення для кожного позичальника і спонукає його до виконання взятих на себе зобов'язань, тому що традиційні двосторонні кредитні відносини "кредитор-позичальник" в системі "позикового кола" замінюються трьохсторонніми відносинами "кредитор-група-позичальник". Таким чином між кредитором і окремим позичальником постає група, яка, з однієї сторони, несе матеріальну відповідальність перед кредитором, а з іншої - має моральні важелі впливу на позичальника.

Застосовуючи таку схему кредитування, кредитор розподіляє кредитний ризик на багатьох учасників "позикового кола", загальне майно яких набагато перевищує суму наданих кредитів. Члени ж "позикового кола", прийнявши на себе додатковий ризик за своїх товаришів, отримують реальну мож-

ливість користування кредитом. А відмова від застави дозволяє кредиторам здешевити та спростити процес оформлення кредиту.

Описана система колективної відповідальності була успішно апробована ще у 1996 році в кредитній спілці "Каса взаємодопомоги" (м. Полтава) і покладена в основу фінансової підтримки кредитною спілкою ініціатив фермерів по створенню сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Полтавській області. Фермери, які виявили бажання створити кооператив, утворювали "позикове коло", учасникам якого кредитна спілка надавала цільові кредити на внесення паїв у пайовий фонд сільськогосподарського кооперативу. Слід відзначити, що при застосуванні такої схеми кредитування приватних сільськогосподарських товаровиробників, кредитні спілки можуть стати фінансовою базою для масового відродження сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні.

Утворення «позикових кіл» сільгоспвиробниками дозволяє вирішити проблему надання гарантій кредиторам щодо повернення їх коштів. Однак, для кардинальної зміни у фінансово-кредитному обслуговуванні аграрного сектора національної економіки необхідно створити 3-х рівневу кооперативну фінансово-кредитну систему [1], яка б складалась із мережі кредитних спілок (кредитних кооперативів), регіональних та центрального кооперативних банків (рис. 1).

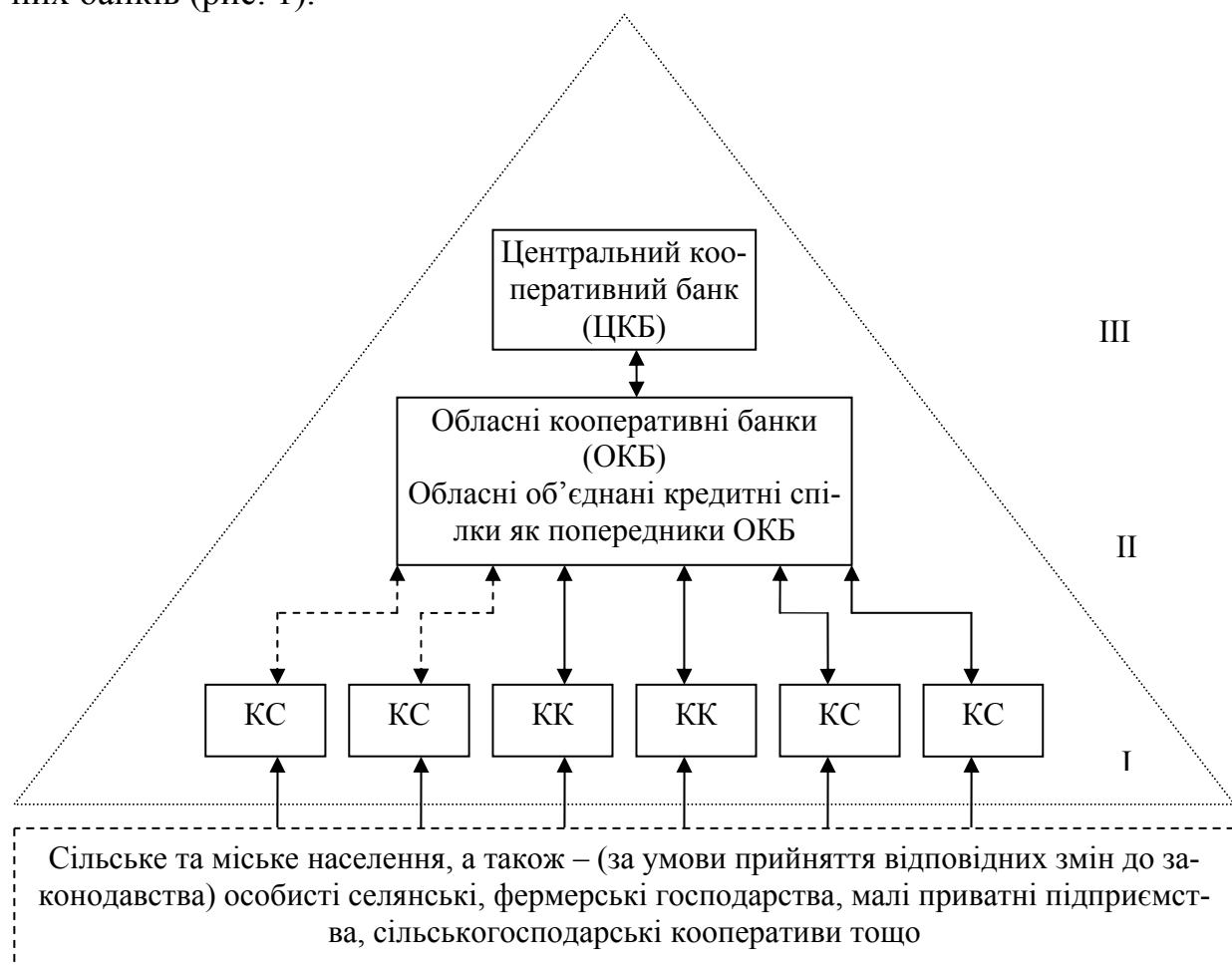

Рис. 1. Трьохвимірна кооперативна фінансово-кредитна система

Перший, місцевий рівень кредитної кооперативної системи, могли б складати кредитні спілки (КС), які надаватимуть своїм членам ощадно-кредитні послуги, а при внесенні відповідних змін до законодавства, й здійснюватимуть розрахунки (комунальні та інші платежі), надаватимуть інші фінансові та нефінансові послуги. У зв'язку з тим, що чинне українське законодавство обмежує види діяльності кредитних спілок лиш наданням кредитів та прийняттям вкладів, а також не дозволяє кредитним спілкам надавати послуги малим підприємствам, фермерським господарствам та іншим дрібним сільгоспвиробникам, що є юридичними особами, однією із можливих форм кооперативних установ першого рівня, крім кредитних спілок, можуть стати кредитні кооперативи (КК). Вони можуть бути створені після прийняття окремого закону "Про сільську кредитну кооперацію" або на основі чинного закону України «Про кооперацію» за погодженням з Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) типовим статутом. Ці організації могли б надавати широкий спектр фінансових послуг малим сільським підприємствам, але їх створення суттєво ускладнюється недосконалістю кооперативного і відсутністю спеціального законодавства. Однак, при внесенні відповідних змін до закону «Про кредитні спілки», якими б кредитним спілкам надавалось право обслуговувати малі та середні підприємства, що діють у сільській місцевості.

Другий, регіональний рівень системи формують обласні (регіональні) кооперативні банки, що створюються для забезпечення більш ефективного функціонування низових кооперативних установ і знаходяться в їх власності. Це – повноцінні банківські установи, власниками і клієнтами яких є кредитні кооперативи та спілки, а через них - селяни та їх господарства. Головним завданням цих установ має стати підтримка організацій першого рівня необхідними їм послугами (розробка нових фінансових продуктів, підтримка ліквідності, забезпечення розрахункових, валютних та інвестиційних операцій тощо). На початковому етапі формування системи функцію організацій другого рівня могли б виконувати обласні об'єднані кредитні спілки, які з часом при накопиченні достатнього капіталу трансформувались би у повноцінні обласні кооперативні банки.

Третій, національний рівень складає Центральний кооперативний банк, який логічно завершує побудову кооперативної фінансово-кредитної системи для обслуговування аграрного сектора національної економіки. Ця установа має бути заснована установами другого (регіонального) рівня з метою забезпечення їх додатковими фінансовими послугами (вихід на міжнародний банківський ринок капіталів, діяльність на валютному і фондовому ринках, лізинг, факторинг, страхування тощо).

Доцільність створення та перспективність наведеної моделі підтверджується досвідом функціонування подібних систем у багатьох країнах світу [2]. Наприклад, система кооперативних банків Rabobank (Нідерланди) на 90% забезпечує потреби аграрного сектора в кредитних ресурсах, сконцентрувавши майже 40% депозитних вкладів країни. В Австрії 73% всіх банківських установ є кооперативними (68 фольксбанків та 560 райффайзенбанків) і по-

слугами кооперативних банків користується кожен другий австрієць [3]. Подібні системи кооперативного кредиту понад сто років діють в Німеччині (Raiffeisenbank), у Франції (Credit Agricole) та інших країнах [4].

Створення в Україні подібної до європейських моделі кооперативної системи фінансово-кредитного обслуговування села – це найоптимальніший шлях вирішення фінансових проблем аграрного сектора національної економіки та забезпечення фінансовими послугами сільських жителів та виробників.

У зв'язку з цим, сьогодні держава може та повинна допомогти українському селянству відродити кооперативну систему фінансової самопомогі. Головними концептуальними напрямками цього процесу мають бути:

1. Проголошення та активне впровадження державної політики відродження кооперативного сектора національної економіки шляхом прийняття відповідної державної програми.

2. Законодавче забезпечення створення базового рівня національної системи сільської кредитної кооперації шляхом прийняття закону "Про сільську кредитну кооперацію" та/або розширення переліку послуг, що можуть надаватись кредитними спілками.

3. Створення можливості (шляхом внесення змін до закону "Про банки та банківську діяльність") для реєстрації кооперативних банків у формі кооперативного непідприємницького товариства згідно ст. 85 ЦКУ, що діє на основі кооперативних принципів. Власниками-клієнтами аграрних кооперативних банків можуть стати, поряд з кредитними кооперативами та спілками, й сільськогосподарські товаровиробники та обслуговуючі кооперативи.

4. Створення умов для функціонування системи аграрних кооперативних банків шляхом:

- внесення державою початкового пайового капіталу кооперативного банку з наступною передачею паїв учасникам цієї кооперативної банківської системи;

- надання учасникам кооперативної банківської системи приміщень та працівників окремих державних банків для організації роботи;

- надання фінансової підтримки (пільгових кредитів) для учасників кооперативної банківської системи і створення умов для концентрації фінансових ресурсів усіх сільгоспвиробників в цій системі;

- встановлення пільгового режиму оподаткування в зв'язку із неприбутковою кооперативною природою цих організацій;

- встановлення нормативних показників діяльності з врахуванням незначного розміру пайового капіталу кооперативних банків.

5. Створення умов для інтеграції окремих кредитних спілок (за їх бажанням) в кооперативну банківську систему.

6. Надання центральному кооперативному банку права здійснювати іпотечні операції з землею після прийняття відповідного закону (навіть якщо буде створено спеціалізований земельний банк). Це дозволить створити механізм, при якому сільськогосподарські товаровиробники будуть закладати

землю установі, якою вони прямо чи опосередковано володіють, що зробить неможливим "обезземелення" селян і концентрацію землі в руках несільсько-господарських суб'єктів.

7. Спрямування через систему аграрних кооперативних банків всієї державної допомоги аграрному сектору.

Висновки. Таким чином, запропоновані концептуальні напрямки вирішення проблеми кредитування аграрного сектора економіки України дозволять за короткий час кардинально змінити ситуацію із фінансуванням сільського господарства, а створення системи аграрних кооперативних банків сприятиме тому, що значні кошти, які щорічно виділяються селу державою, будуть залишатись в аграрному секторі, а не потраплятимуть до комерційних банків у вигляді відшкодування процентів за дорогими кредитами.

Література:

1. Гончаренко В.В. Модель створення системи кооперативного кредитування та механізм її фінансової підтримки з боку держави: Проект Світового банку в Україні "Розширення доступу до ринків фінансових послуг" P4020-UA/1.6.2-IC. – Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=59965&cat_id=57142.

2. European co-operative banks in financial and economic turmoil Contribution of the EACB to the Expert Group Meeting on "Co-operatives in a world in crisis" and the International Year of Co-operatives United Nations. [New York, 28-30 April 2009]. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.un.org/esa/socdev/egms/docs/2009/cooperatives/eacb.pdf>.

3. Пантелеймоненко А.О. Аналітичний огляд системи кооперативних банків Австрії у контексті світової фінансової кризи / А.О.Пантелеймоненко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2010. – № 2 (57). – С. 146-152.

4. Гончаренко В.В. Аналітичний звіт щодо побудови систем кредитної кооперації різних країн : Проект Світового банку в Україні "Розширення доступу до ринків фінансових послуг" P4020-UA/1.6.2-IC. – Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=59940&cat_id=57142.

УДК 631.1.027:65.012.12:637.52

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ПРОДУКТІВ ПЕРЕРОБКИ М'ЯСА

**Писаренко В.В., д.е.н., професор, Потрапелюк Н.Б., студентка
Полтавська державна аграрна академія**

Стаття присвячена дослідженню аналізу асортименту, якості та конкурентоспроможності м'ясних продуктів ТОВ «Глобіно» Полтавської області, які мають забезпечити успішний розвиток підприємства в сучасних ринкових умовах. У результаті проведеного маркетингового дослідження ринку м'ясної продукції, методом опитування потенційних споживачів визначено цільові групи та цінові діапазони на продукцію, для яких ціна не відіграє ключову роль при здійсненні покупки, та цільову групу, що надає перевагу споживанню ковбас та м'ясних делікатесів.

Article is devoted to analysis of the range, quality and competitiveness of the meat products of LLC «Globino» Poltava region which should ensure a successful business in today's market conditions. As a result of market research meat products, by survey of potential users for the two target audiences. As a result of market research meat products by the survey of